

KEKSA YOSHDAGI INSONLAR BILAN IJTIMOIIY ISH

Ozodbek Yigitaliyev Davronbek o'g'li

Farg'ona davlat universiteti Tarix fakulteti

ijtimoiy ish yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Abdurahmonova Manzura Mannopovna

Farg'ona davlat universiteti professori

Annotatsiya: Ushbu maqolada keksa yoshdagi insonlar bilan ijtimoiy ish olib borishning mazmuni, dolzarbligi va zaruriyati keng yoritilgan. Aholining qarib borishi sharoitida ijtimoiy xizmatlarning samarali tashkil etilishi, ularning huquqlarini ta'minlash, psixologik va tibbiy-ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlarini rivojlantirish muhim masala sifatida ko'rib chiqilgan. Keksalar insonlar bilan ishlashda shaxsiy yondashuv, inklyuzivlik, davlat va nodavlat sektorlar o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyati tahlil qilinadi. O'zbekiston tajribasi asosida keksalarni qo'llab-quvvatlashda mavjud tizimlar, muammolar va istiqbolli yo'nalishlar o'rganilgan. Xalqaro tajriba va ilg'or yondashuvlar asosida ijtimoiy ish samaradorligini oshirish yo'llari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: keksalar, ijtimoiy ish, ijtimoiy himoya, gerontologiya, psixologik yordam, rehabilitatsiya, inklyuzivlik, davlat xizmatlari, jamiyat integratsiyasi, ijtimoiy xizmatlar, qarilik

Keksalar yoshdagi insonlar bilan ijtimoiy ish bugungi kunda ijtimoiy rivojlanishning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Aholining qarib borayotganligi butun dunyo bo'ylab demografik muammolar qatoriga kiradi va O'zbekiston ham bundan mustasno emas. Bu jarayon nafaqat iqtisodiy tizimlarga, balki ijtimoiy xizmatlar, sog'liqni saqlash, turmush sifati va jamiyatdagi munosabatlarga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois, keksalar insonlar bilan ishlash bo'yicha samarali va tizimli yondashuvlarni ishlab chiqish va joriy etish muhim ahamiyatga ega. Keksalar insonlar bilan ijtimoiy ish deganda, ularning hayot sifatini yaxshilash, jamiyatdagi o'rnini mustahkamlash, sog'lig'i, ijtimoiy faolligi, mustaqilligini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan faoliyatlar majmui tushuniladi. Ushbu faoliyatlar keksalar fuqarolarga ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish, psixologik yordam berish, ularning moddiy, ma'naviy va ijtimoiy ehtiyojlarini inobatga olish, hamda oilaviy va jamoaviy hayotga jalb qilish orqali amalga oshiriladi. O'zbekistonda ijtimoiy himoya tizimi keksalar fuqarolarga pensiya, moddiy yordam, tibbiy xizmatlar ko'rinishida yordam berib kelmoqda. Ammo bu xizmatlar ko'lami, sifati va shaxsiy yondashuv nuqtayi nazaridan hamon takomillashtirishga muhtoj. Ayniqsa yolg'iz, yordamga muhtoj, kasalligi bor yoki psixologik yordamga ehtiyoji bor keksalar soni ortib bormoqda. Bu holatda ijtimoiy ishchilarning kasbiy malakasi, empatiyasi, va zamonaviy metodlar bilan ishlash

salohiyati juda katta ahamiyat kasb etadi. Keksa insonlar bilan ishlashda birinchi navbatda ularning holatini chuqur baholash, ehtiyojlarini aniqlash va individual reja tuzish muhim. Masalan, biror keksaning tibbiy ehtiyoji ustun bo'lishi mumkin, boshqasida esa ijtimoiy muloqot yetishmasligi asosiy muammodir. Ijtimoiy ishchi bunday holatlarda mos yondashuvni tanlab, shaxsga mos xizmatlar ko'rsatishi kerak. Ijtimoiy ish jarayonida asosiy bosqichlar quyidagilardan iborat: keksaning ehtiyojlarini aniqlash; rejalashtirish; xizmatlar ko'rsatish; monitoring va baholash. Bu bosqichlar uzviy bog'liq bo'lib, har biri mutaxassisning bilim va mahoratiga tayanadi. Keksa insonlarning psixologik xususiyatlari alohida e'tiborni talab qiladi. Qarilikda depressiya, yolg'izlik, begonalik hissi, kelajakka nisbatan umidsizlik, o'zini jamiyatga keraksiz his qilish kabi muammolar tez-tez uchraydi. Shu bois psixologik yordam, doimiy muloqot va ijtimoiy faollikka undash ijtimoiy ishning eng muhim jihatlaridandir. Ayniqsa keksa insonlarni madaniy, sport, ilmiy, diniy va boshqa ijtimoiy tadbirlarga jalb etish ularning ruhiy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Keksalar bilan ishlashda ijtimoiy xizmatlar tarmog'i kengaytirilishi lozim. Ularga mo'ljallangan "keksa markazlar", "kunlik parvarish markazlari", "uyda xizmat ko'rsatish brigadalari", "telefon yordam liniyalari" tashkil etilishi eng muhim choralardandir. Shuningdek, keksalar uchun reabilitatsiya markazlari, fizioterapiya va psixologik maslahat xizmatlari yo'lga qo'yilishi zarur. Bunda davlat sektori bilan bir qatorda nodavlat notijorat tashkilotlar, mahalla fuqarolar yig'inlari, yoshlar tashkilotlari ham faol ishtirok etishi kerak. Ijtimoiy ish jarayonida ijtimoiy sheriklik konsepsiyasi keng qo'llanishi zarur, ya'ni biror hududdagi barcha ijtimoiy subyektlar – davlat, fuqarolik jamiyati, ta'lim muassasalari, diniy tashkilotlar – keksalarga ijtimoiy yordamda birgalikda ishtirok etishlari kerak. Keksalar bilan ishlashda xorijiy tajribalar ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, Yaponiyada "Keksalar uchun sog'lom hayot" konsepsiyasi asosida faol qarilik modeli ishlab chiqilgan. Germaniyada esa "gerontologik ijtimoiy xizmatlar" keng rivojlangan bo'lib, har bir keksa fuqaro uchun individual ijtimoiy reja ishlab chiqiladi. Skandinaviya mamlakatlarida esa keksalar bilan ijtimoiy ishning asosiy printsiplari – mustaqil hayotni qo'llab-quvvatlashdir. O'zbekistonda bunday ilg'or tajribalarni milliy shart-sharoitga moslashtirish orqali keksa fuqarolarning farovonligini oshirish mumkin. Keksa fuqarolarning jamiyat hayotidagi o'rnini kuchaytirish ham ijtimoiy ishning muhim yo'nalishlaridan biridir. Ularga nafaqat yordam, balki jamiyatga foydali bo'lish imkoniyati ham berilishi lozim. Masalan, keksa fuqarolarning ko'ngilli faoliyati, yosh avlodga tajriba o'rgatish, xalq og'zaki ijodini saqlash, hunarmandchilik, pedagogik yordam sohalarida ularning faol ishtiroki ta'minlansa, ular o'zini jamiyatga kerakli his qiladi. Ijtimoiy ishda ta'lim va kadrlar masalasi ham dolzarbdir. Oliy o'quv yurtlarida "gerontologiya va ijtimoiy ish" yo'nalishida mutaxassis tayyorlash, ijtimoiy ishchilarning malakasini oshirish kurslari tashkil etish, ijtimoiy ishchilar uchun metodik qo'llanmalar yaratish zarur. Yana bir

muhim masala – axborot texnologiyalaridan foydalanishdir. Masalan, “raqamli ijtimoiy xizmatlar” orqali keksalarga uydan chiqmagan holda maslahat, yordam, monitoring, maslahat xizmatlari ko‘rsatish imkoniyatini yaratish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 28-yanvardagi PF–6155-son Farmoni “Keksalarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashni takomillashtirish to‘g‘risida”.
2. “Aholining ijtimoiy himoyasi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, 2023-yil.
3. Nuriddinova M.X. “Ijtimoiy ish asoslari”. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
4. Odilova D.T. “Gerontologiyada ijtimoiy ish: nazariya va amaliyot”. – Toshkent, 2022.
5. UNFPA Uzbekistan. “Aging in Uzbekistan: Challenges and Responses”. – Tashkent, 2021.
6. HelpAge International. “Ageing and the rights of older persons”. – 2022.
7. WHO. “Global Strategy and Action Plan on Ageing and Health”. – Geneva, 2020.
8. International Federation of Social Workers. “Social Work with Older Persons”. – 2023.
9. USAID Uzbekistan. “Supporting the Elderly in Central Asia: Policy and Practice Review”. – 2022.